

KATALOG DOBROVOLNÝCH NÁSTROJŮ USV

Katalog dobrovolných nástrojů USV obsahuje nejprve přehled nástrojů v abecedním pořádku s udáním následujících informací:

- zařazení a definice nástroje
- účel nástroje
- model – působení nástroje v rámci modelu podpory USV
- strategie – uvádí které strategie podniku může nástroj nejlépe pomoci naplňovat (1-udržet se na trhu, 2-snížit náklady, 3-předejít konkurenci, 4-udržitelný rozvoj)
- rozsah použití nástroje
- informační zdroje

Tento přehled je následován podrobnějším popisem pro vybrané nástroje. Popis je pracovní a slouží řešitelskému týmu jako podklad pro informační i syntetickou fázi. Následně bude přehled upraven tak, aby se popis nástrojů mohl stát součástí výstupů projektu, které budou zveřejněny na internetu a které budou využity i pro publikační výstupy (manuál).

KATALOG

Úvodní poznámka

V této práci se pod pojmem nástroje environmentální politiky obecně rozumí:

„nejrůznější formalizované prostředky, jichž je v environmentální politice zapotřebí k dosažení vytýčených cílů v ochraně životního prostředí. Ve srovnání s ostatními prostředky environmentální politiky, jako jsou koncepce, plány, proklamační programy a strategie, které vytyčují základní trendy, způsoby postupu a krátkodobé či dlouhodobé cíle, jsou nástroje konkrétní metody nebo postupy, jejichž aplikací těchto vytýčených cílů dosahujeme.“

Do přehledu dobrovolných nástrojů jsou pro lepší orientaci a snazší vyhledávání zařazeny jak názvy označující celé skupiny nástrojů, tak i názvy specifické označující jeden určitý nástroj.

A

Audit

(audit)

Zařazení a definice: obecný pojem pro informační nástroje, které lze obecně definovat jako revizní postupy, jímž se zjišťuje zda hodnoty existující v praxi odpovídají hodnotám požadovaným nebo v materiálech uváděným. V praxi existuje mnoho druhů auditů, které lze rozdělovat podle různých parametrů, např. podle povinnosti jeho provádění na povinný a dobrovolný, podle vztahu auditora k předmětu auditu se audit rozděluje na interní a externí nebo podle charakteru předmětu auditu se rozeznává audit jakosti, audit finanční, audit environmentální, audit energetický (viz), audit nákladů, audit shody, atp. Mezi environmentální audity spadají audity environmentálních manažerských systémů, např. audit EMS (viz)

Účel: systematické zjišťování aktivit a stavu subjektu, zaměřené primárně na zkoumání a analýzu jeho systémů, kontroly a záznamů. V podstatě jde o to, aby se s co největší objektivitou zjistilo do jaké míry souhlasí hodnoty charakterizující existující stav předmětu auditu s hodnotami charakterizujícími stav požadovaný. Důvody provádění auditu mohou být různé (vydání nebo potvrzení certifikátu, likvidace nebo oprava zařízení, změna majitele předmětu auditu atp.)

Model: rovina ovlivnění závisí na výběru předmětu auditu,

Strategie: 1,2

Rozsah použití: musí existovat dvě řady hodnot pro tytéž veličiny

Informační zdroje:

UNESCO: Selected topics in environmental management, UNESCO series of Learning Materials in Engineering Sciences, 1996

Manažerské účetnictví, Oficiální terminologie, The Chartered Institute of Management Accountants, London 2000, ISBN 80-86395-43-X

Audit EMS

(audit EMS)

Zařazení a definice: informační povinný nástroj, který se z hlediska podniku dělí na vnitřní a vnější, je definovaný v normě ČSN EN ISO 14001 a v Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 761/2001. Definice z normy zní:

"audit systému environmentálního managementu je systematický a dokumentovaný proces ověřování objektivně získávaného a vyhodnocovaného důkazu z auditů, kterým se určí, zda systém environmentálního managementu organizace se shoduje s kritérii auditu systému environmentálního managementu, stanovenými organizací, a jehož výsledky se sdělují vedení",

Definice z Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č.761/2001 je zní:

„nástroj řízení, zahrnující systematické, dokumentované, pravidelné a objektivní hodnocení výkonu organizace, systému řízení a postupů v ochraně životního prostředí s cílem:

- usnadnit kontrolu řízení prováděnou vedením, týkající se způsobů chování, které mohou mít dopad na životní prostředí,
- posouzení dodržování politiky životního prostředí, včetně obecných a specifických cílů organizace, týkajících se ochrany životního prostředí.

Účel: zjistit do jaké míry splnil podnik své závazky, k nimž se v rámci environmentálního manažerského systému zavázal

Model: předmětem auditu je rovina výroby

Strategie : primárně 1, ale může podporovat i všechny vyšší úrovně

Rozsah použití: u podniků se zaváděným či zavedeným EMS , EMAS

Informační zdroj:

ČSN EN ISO 14001 Systémy environmentálního managementu-Specifikace s návodem pro její použití

ČSN EN ISO 19011 Směrnice pro auditování systému managementu jakosti a/nebo systému environmentálního managementu

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č.761/2001 ze dne 19.března 2001 o dobrovolné účasti organizací v systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (EMAS)

B

Benchmarking (Porovnávání s nejlepším)

(benchmarking)

Zařazení a definice: obecný pojem pro skupinu informačních dobrovolných nástrojů, které DG III,1996 definuje jako:

„kontinuální systematický proces na porovnávání výkonnosti organizace, funkcí nebo procesů s jejich nejlepšími v praxi existujícími analogy s cílem nejen dosáhnout stejných výsledků (výkonnosti), ale překonat je“.

Podle toho na jaký cíl se benchmarking soustředí (např. dosáhnout nejlevnější produkce nebo zlepšit celkovou strategii podnikání atp.), existují různé typy benchmarkingu (konkurenční, procesový, strategický, globální, environmentální (viz)).

V environmentální politice se používá tzv. benchmarking environmentální výkonnosti, který se v daných oblastech soustředí na zjištění prvků, jež vedly u dotyčného podniku k nižšímu negativnímu dopadu na životní prostředí.

Účel: benchmarking se používá s účelem zjistit prvky, které způsobily rozdíl mezi porovnávanými oblastmi a podle možnosti pak zjednat nápravu čili odstranit příčiny, které způsobovaly nižší výkonnost

Model: vliv na rovinu strategie, řízení, výroby i výrobku.

Strategie: primárně 1, ale může podporovat i všechny vyšší úrovně

Rozsah použití: srovnávané podniky by se neměly lišit v základních parametrech, např. v oboru, velikosti apod.

Informační zdroje:

Karlöf, B., Östblom, S.: Benchmarking Jak napodobit úspěšné, Victoria Publishing Praha 1993, ISBN 80-85865-23-8

Materiály z: DG III (1996): Commission briefing document on benchmarking

D

Dobrovolné environmentální dohody

(Voluntary environmental agreements)

Zařazení a definice: obecný název pro skupinu kooperačních dobrovolných nástrojů týkajících se dohod uzavíraných v oblasti ochrany životního prostředí mezi státními orgány a podniky, po případě sdružením podniků či podnikovým svazem) za účelem efektivnějšího dosažení cílů v oblasti ochrany životního prostředí, přičemž stanovení rámce a dosahu těchto dohod musí být vždy úlohou státního orgánu.

Účel: dosáhnout požadovaného stavu rychle a efektivně způsobem, se kterým souhlasí obě zúčastněné strany.

Model: dohody působí podle předmětu dohody, může jít o rovinu strategie, výroby i výrobku.

Strategie: 1-4 podle použití

Použití v praxi: omezeno legislativními předpisy

Informační zdroje:

Šauer, P., a kol.: Dobrovolné dohody v politice životního prostředí, Praha 2002, ISBN 80-245-0116-3

E

Ekodesign

(ecodesign, design for environment, zkratka DfE)

Zařazení a definice: regulační dobrovolný nástroj, který lze definovat jako proces navrhování a vývoje výrobku, kde se vedle klasických vlastností jako je funkčnost, ekonomičnost, bezpečnost, ergonomičnost, technická proveditelnost, estetičnost a pod., klade stejně velký důraz na dosažení minimálního negativního dopadu výrobku na životní prostředí, a to z hlediska jeho celého životního cyklu.

Účel: návrh a konstrukce výrobku s co nejmenším možným negativním dopadem na životní prostředí.

Model: je ovlivněna rovina výrobku, může být zpětná vazba na rovinu výroby

Strategie: 2,3

Rozsah použití: neomezeno

Informační zdroje:

Tischner, U., Schmincke, E., Rubik, F., Prosler, M.: How to do EcoDesign ?, Verlag form GmbH 2000, Frankfurt am Main, ISBN 3-89802-025-8

Remtová, K.: Ekodesign, MŽP Praha 2003, ISBN 80-7212-230-4

Ekolabeling (ekolabelingový program, ecolabelingový systém)

(Ecolabelling, ecolabeling program, ecolabelling systém)

pojem používaný v běžné řeči k označení informačního tržně orientovaného nástroje „Program environmentálního značení I typu (viz)

EMAS

(EMAS)

je zkratka z angl.názvu "Eco-Management and Audit Scheme", (Systém eko-managementu a auditu), což je název programu EU o dobrovolné účasti organizací v systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí. Původně byl program (v současné době nazývaný EMAS I) zaváděn dle stejnojmenného Nařízení Evropského parlamentu a Rady č.1836/1993. Do právního prostředí ČR bylo toto nařízení zavedeno Usnesením vlády ČR č.466/1998 Sb. Po určitých změnách bylo uvedené nařízení EU nahrazeno Nařízením č.761/2001, které je označováno jako EMAS II. Do ČR je zavedeno Usnesením vlády č.651/2002 Sb.

Zařazení a definice: kooperační dobrovolný nástroj, jehož cílem je dle Nařízení EU č.761/2001 podporovat neustálé zlepšování celkového vlivu činnosti organizací na životní prostředí:

- a) vytvořením a zaváděním systémů řízení podniků z hlediska ochrany životního prostředí, jak je popsáno v příloze I,
- b) systematickým, objektivním a pravidelným hodnocením výkonu těchto systémů, jak je popsáno v příloze I,
- c) poskytnutím informací o vlivu činnosti organizace na životní prostředí a otevřeným dialogem s veřejností a ostatními zúčastněnými stranami,
- d) aktivním zapojením zaměstnanců v organizaci a vhodným počátečním a dalším výcvikem, který umožní aktivní účast na úkolech uvedených v písmenu a). Na žádost se zapojují také zástupci zaměstnanců.

Účel: podporovat neustálé zlepšování environmentálního profilu organizace

Model: primární vliv na rovinu řízení a odtud vliv na rovinu strategie, rovinu výroby i rovinu výrobku

Strategie: 1-3

Rozsah použití: pro jakýkoliv druh organizace

Informační zdroje:

EMAS I, Program EMAS v České republice, Příručka MŽP, Praha 2003, ISBN 80-7212-235-5

Nařízení Rady EHS č.1836/93 o dobrovolné účasti organizací v systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (v originále: Council Regulation (EEC) No 1836/93 of 29 June 1993 allowing voluntary participation by companies in the industrial sector in Community eco-management and audit scheme“.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č.761/2001 ze dne 19.března 2001 o dobrovolné účasti organizací v systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (EMAS), tzv. EMAS II.

Mikoláš, J., Moucha, B.: Váš podnik a životní prostředí při vstupu České republiky do Evropské unie. MŽP2004 ISBN 80-7212-268-1

Environmentální benchmarking (benchmarking environmentální výkonnosti)

(environmental benchmarking, benchmarking of environmental performance)

Zařazení a definice: informační nástroj, který se soustředí na zjištění prvků, jež vedly u dotyčného podniku k nižšímu negativnímu dopadu na životní prostředí než u podniku s relativně stejnými základními charakteristikami.

Účel: využít získaných k informací k snížení negativních dopadů daného podniku

Model: rovina strategie, řízení, výroby, (podle konkrétního zaměření benchmarkingu)

Strategie: 1

Rozsah použití: je třeba najít analogické podniky lišící se v dopadu na životní prostředí

Informační zdroje:

Bolli, A., Emtairah, T.. Environmental benchmarking for local authorities: From concept to practice, European Environment Agency, Copenhagen 2001

Environmentální manažerské účetnictví

(environmental management accounting)

Zařazení a definice: dobrovolný informační nástroj zabývající se identifikací, shromažďováním, odhady, analýzami, vykazováním a předáváním

- informací o hmotných a energetických tocích,
- informací o environmentálních nákladech
- dalších hodnotově vyjádřených informacích, které jsou východiskem pro rozhodování v rámci daného podniku.

V ČR je podle Metodického pokynu MŽP měly od 1.1.2003 provádět podniky, které mají zavedený EMAS.

Účel: zjistit jak se aktivity spojené s environmentální problematikou projevují ve finančních tocích účetní jednotky.

Model: působí především na rovinu výroby

Strategie: 2

Informační zdroje:

Pracovní skupina při MŽP: Metodický pokyn pro zavedení environmentálního manažerského účetnictví, uveřejněný na: www.envv.cz

Hyršlová, J., Vaněček, V.: Manažerské účetnictví pro potřeby environmentálního řízení, MŽP, Praha 2003, ISBN 80-7212-227-4

Jasch, CH.: Workbook on Environmental Management Accounting, Metrics Procedures and Principles, Vienna 2001

Environmentální pojištění

(environmental insurance)

Zařazení a definice: tržně orientovaný nástroj využívající pojištění odpovědnosti za škody způsobené v životním prostředí. S podniky, které se k životnímu prostředí chovají prokazatelně šetrněji, je uzavíráno pojištění, které je pro tyto podniky mnohem výhodnější než pojištění pro ostatní podniky.

Účel: podporování environmentálně odpovědných podniků

Model: rovina výroby

Strategie: 2

Rozsah použití: neomezený, ale musí existovat nabídka pojišťoven a poptávka podniků

Informační zdroje:

Štěpánek, Z., Jílková, J.: Malý výkladový slovník z oblasti ekonomiky životního prostředí

Environmentální posuzování míst a organizací

(environmental assessment of sites and organizations)

Zařazení a definice : informační dobrovolný nástroj definovaný v ČSN ISO 14015:

„proces, jehož cílem je objektivně identifikovat environmentální aspekty a environmentální problémy míst a organizací, jež jsou výsledkem jejich minulé, současné i očekávané budoucí činnosti a stanovit jejich důsledky pro podnikání“.

Poznámka: Stanovení důsledků pro podnikání není povinné a záleží na klientovi.

Účel: zjištění vlivů jimiž dané místo či organizace působí na životní prostředí a také zjištění stavu tohoto prostředí

Model: může ovlivnit vizi, strategii

Strategie: 1,3

Rozsah použití: neomezený

Informační zdroje:

ČSN ISO 14015 Environmentální management- Environmentální posuzování míst a organizací (EPMO)

Environmentální profil

(environmental performance)

Zařazení a definice:

informační dokumentační nástroj, který je pro environmentální manažerské systémy definován ve dvou normách:

Norma ČSN EN ISO 14001:

"environmentální profil jsou měřitelné výsledky systému environmentálního managementu vztažené na řízení environmentálních aspektů samotnou organizací, založené na environmentální politice, cílech a cílových hodnotách."

Norma ČSN EN ISO 14031:

„environmentální profil jsou výsledky procesu, jímž organizace řídí své environmentální aspekty“.

Účel: výpověď o vlivech podniku na životní prostředí a o kvantitativním plnění vytýčených cílů

Model: působí na rovinu řízení

Strategie: 1,3

Rozsah použití: neomezeno, lze užít i pro organizace bez zavedeného EMS

Informační zdroje:

ČSN EN ISO 14031 Environmentální management – Hodnocení environmentálního profilu – Směrnice
ISO 14032 Environmental management- Examples of environmental performance evaluation (EPE)
ČSN EN ISO 14001 Systémy environmentálního managementu - Specifikace s návodem pro její použití

Environmentální prohlášení

(environmental declaration)

Zařazení a definice: obecné označení pro informační nástroje využívané podnikem k podávání informací o environmentálních aspektech. Pojem je definovaný stejně jako pojem „environmentální značka“ v normě ČSN EN ISO 14020 :

"tvrzení, které poukazuje na environmentální aspekty výrobku nebo služby"

Environmentální prohlášení může mít podobu sdělení, symbolu nebo obrazce na výrobku nebo na obalu výrobku, v dokumentaci k výrobku, v technických bulletinech, v reklamě nebo v propagaci, mezi jinými možnostmi."

V praxi rozeznáváme environmentální prohlášení normalizovaná (podle ISO 1402x) a nenormalizovaná. Mezi normalizovaná patří: environmentální značení typu I (viz), typu II (viz) a typu III (viz)

Účel: prostřednictvím sdělování informací o environmentálních aspektech výrobků a služeb ovlivnit příslušné zájmové skupiny, především zákazníky, spotřebitele a veřejnost

Model: vliv na produkt a zájmové skupiny,

Strategie: 1,3

Rozsah použití: neomezený

Informační zdroje:

ČSN EN ISO 14020 Environmentální značky a prohlášení – Obecné zásady

Environmentální prohlášení typu III

(type III environmental declaration)

Zařazení a definice: informační dobrovolný nástroj definovaný v ČSN ISO/TR 14025 jako:

"kvantifikované environmentální údaje o výrobku s předem stanovenými kategoriemi parametrů založenými na souboru norem ISO 14040, ale nevylučující doplňkové environmentální informace poskytované v rámci programů environmentálních prohlášení typu III".

Účel: zvýšit prodej výrobků,

Model: přes výrobek vliv na výrobu

Strategie: 3

Rozsah použití: neomezený

Informační zdroje:

ČSN ISO/TR 14025 Environmentální značky a prohlášení – Environmentální prohlášení typu III

Environmentální reporting

(environmental reporting).

Zařazení a definice: informační dobrovolný nástroj

Účel: informovat zájmové skupiny o zlepšujícím se environmentálním profilu podniku,

Model: vliv na zájmové skupiny, především zákazníky, banky, pojišťovny, správní úřady, akcionáře, apod.

Strategie: 1,3

Rozsah použití: neomezený, stanovují se pravidla (GRI, PERI), připravuje se norma ISO 14063 Environmentální komunikace

Informační zdroje:

Lízner, M., Řeňčová, L., Lippert, E., Šíp, F.: *Aktivity podniků v oblasti ochrany životního prostředí v letech 1997-1998*, MŽP květen 2000, ISBN 80-7212-140-5

Charter, M.: *Corporate Environmental Reports a guide for environmental managers*, The Centre for Sustainable Design, Surrey Institute of Art & Design, Great Britain

Global Reporting Initiative: Sustainability Reporting Guidelines, 1999

UNEP IE Technical Report N 24: Company Environmental Reporting, A measure of the Progress of Business and Industry Towards Sustainable Development, UN publication, 1994

Environmentální tvrzení

(Environmental claim)

Zařazení a definice: informační dobrovolný nástroj, který je definován v normě ČSN ISO 14021 jako:

"prohlášení, značka nebo obrazec, který poukazuje na environmentální aspekt výrobku, součástky nebo obalu".

Norma dále rozeznává kvalifikované environmentální tvrzení a vlastní environmentální tvrzení.

Kvalifikované environmentální tvrzení (*qualified environmental claim*) je „environmentální tvrzení, které je doprovázeno vysvětlujícím prohlášením popisujícím omezení tohoto tvrzení“.

Vlastní environmentální tvrzení (*self-declared environmental claim*) je „environmentální tvrzení výrobců, dovozců, distributorů, maloobchodníků nebo jakékoli další osoby, která by pravděpodobně mohla mít z takového tvrzení prospěch, které je vydáno bez certifikace třetí, nezávislou stranou.“ Uvádí se též pod názvem „**typ II environmentálního značení**“.

Účel: ovlivnit zájmové skupiny, spotřebitele, zákazníky, veřejnost a podpořit tak poptávku označených výrobků a služeb,

Model: působí na zájmové skupiny (spotřebitele, zákazníky, veřejnost, výrobce, dodavatele)

Strategie: 3

Použití: neomezené

Informační zdroje:

ČSN ISO 14021 *Environmentální značky a prohlášení-Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)*

H

Hodnocení možností čistší produkce

(*cleaner production assessment*)

Zařazení a definice: informační analytický dobrovolný nástroj realizující v praxi strategii čistší produkce. Většinou je definován jako:

systematický postup směřující ke stálému zlepšování environmentálního a ekonomického profilu výroby, který za tímto účelem prověřuje materiálové a energetické toky vybraného výrobního systému, zjišťuje příčiny vzniku jejich ztrát, které vedou k negativním dopadům na životní prostředí i k ekonomickým ztrátám a navrhuje způsoby jejich odstranění, které po jejich technicko ekonomicko ekologickém vyhodnocení pak podle možností realizuje

Účel: zjistit příčiny vzniku odpadů a příčiny vzniku energetických ztrát a navrhnout a vyhodnotit způsoby jejich odstranění

Model: rovina výroby

Strategie: 2

Informační zdroje:

Amundsen,A.: *Omezování vzniku odpadů-čistší produkce, překlad z norského vydání, vydal ENZO v r. 1995, ISBN 80-901732-2-5*

Remtová,K.: *Čistší produkce, příručka MŽP ČR 2003, ISBN 80-7212-260-6*

Kotovicová,J. a kol.: *Čistší produkce, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2003 ISBN 80-7157-675-1*

UNIDO: *Manual on the Development of Cleaner Production Policies- Approaches and Instruments, Guidelines for National Cleaner Production Centres and Programmes, Vienna 2000*

J

Jednostranné dohody

(*unilateral agreements*).

Viz jednostranné závazky

Jednostranné závazky

(*unilateral commitments*)

Pro úplnost je třeba poznamenat, že vedle pojmu jednostranné závazky se také, i když méně logicky používá pojem jednostranné dohody (unilateral agreements).

Zařazení a definice: pojem označující skupinu kooperačních nástrojů environmentální politiky, které se zařazují aktivity zaměřené na zlepšení životního prostředí, jež jsou většinou iniciovány jedním výrobním podnikem nebo průmyslovou asociací a účast v nich bývá omezená na podniky příslušného odvětví, které se k nim mohou dobrovolně přihlašovat.

Příkladem takového jednostranného závazku je třeba Iniciativa za trvalou udržitelnost lesů (Sustainable Forestry Initiative) vyhlášená americkou asociací lesů společně s asociací papíru v roce 1998.

Jiným příkladem je Program odpovědné péče v chemickém průmyslu (Responsible care) vyhlášený v roce 1984 Kanadskou chemickou asociací.

Účel: vytvoření motivujícího programu či souboru zásad, jejichž plnění povede ke snížení těch environmentálních aspektů na něž se program či soubor zásad zaměřují

Model: rovina ovlivnění závisí na konkrétním programu či souboru zásad, většinou jde o strategii, řízení, výrobu

Strategie: 1,3

Rozsah použití: omezený na podniky toho odvětví, na které se program zaměřuje

Informační zdroje:

Markandya,A., Perelet,R., Mason,P., Taylor,T.: Dictionary of Environmental Economics, Earthscan Publications Ltd., London 2002, ISBN 1 85383 529 3

L

LCA

Zkratka z anglického názvu Life-Cycle Assessment, viz Posuzování životního cyklu

M

M&T

zkratka z anglického výrazu „monitoring a targeting“ (viz).

Monitoring a targeting

(monitoring and targeting)

Zařazení a definice: systém energetického řízení vedoucí ke stálému zlepšování energetické účinnosti. Má analytickou a implementační složku. Analytickou složku lze charakterizovat jako nepřetržitý energetický audit poskytující dynamická data o stupni efektivity při spotřebě energií a navazující systém pro zjišťování příčin odchylek od očekávané úrovně spotřeb. Implementační složka představuje zejména soubor manažerských postupů integrovaných do řídicích struktur firmy, kterými je zajištěno průběžné odstraňování negativních odchylek ve spotřebě, a dále vyhledávání a realizace úsporných opatření organizačního nebo i investičního rázu.

Účel: stálé zlepšování energetické účinnosti

Model: systém řízení

Strategie: 2

Informační zdroje:

Internet: www.empress.cz

Monitoring and targeting in Small and Medium-sized Companies: Good Practice Guide 125, ETSU, Oxfordshire, UK, 1998.

N

Národní program označování výrobků ochrannou známkou „ekologicky šetrný výrobek“

je česká verze Programu environmentálního značení typu I (viz)

Zařazení a definice: tržně orientovaný dobrovolný nástroj

Účel: podporovat výrobu ekologicky šetrných výrobků

Model: výrobek, zájmové skupiny, spotřebitelé, zákazníci, veřejnost

Strategie: 2

Informační zdroje:

Internet: www.ekoznacka.cz.

Ekologické značení v České republice, MŽP Praha 2003, ISBN 80-7212-226-6

O

Odpovědné podnikání v chemii

(responsible care)

Zařazení a definice: kooperační nástroj spadající mezi jednostranné závazky (viz) založený na plnění 8 zásad, jež se od roku 2000 kontrolují přes 36 kritérií se používá pouze v chemickém průmyslu.

Účel: kontrolovat a snižovat negativní dopad na životní prostředí

Model: působení na rovinu řízení a zájmové skupiny, zaměstnanci

Strategie: 1,3

Rozsah použití: jen podniky v chemickém průmyslu

Informační zdroje:

Zika, I.: *Responsible Care – Odpovědné podnikání v chemii (Od programu a kodexu chování ke strategii a kultuře podnikání a jednání světové chemie)*, Chem. Listy 94, 919-923 (2000)

P

Posuzování životního cyklu

(*Life-cycle Assessment*)

Zařazení a definice: informační preventivně zaměřený dobrovolný nástroj s jehož pomocí lze určit jaké vlivy na životní prostředí má výrobek během svého celého života, tj. od vlivů způsobených získáváním surovin potřebných k jeho výrobě včetně vlivů vzniklých v důsledku jeho výroby, spotřeby a zneškodňování jako odpadu. V mezinárodní normě ISO 14040, kterou ČR přejala jako ČSN EN ISO 14040 je metoda LCA definována jako:

„shromažďování a vyhodnocování vstupů, výstupů a možných dopadů na životní prostředí výrobního systému během jeho celého životního cyklu“.

Účel: poskytnuté informace jsou základem pro

- hledání možností jak snížit negativní dopad daného výrobního systému na životní prostředí (inovace výrobku, ekodesign)
- výběr nejvhodnějšího výrobního systému z alternativních výrobních systémů

Model: rovina výrobku, rovina výroby, rovina strategie

Strategie: 2 - 4

Rozsah použití: v podstatě neomezeno, ale metoda je náročná na sběr dat

Informační zdroje:

ČSN EN ISO 14040 *Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Zásady a osnova*

ČSN EN ISO 14041 *Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Stanovení cíle a rozsahu a inventarizační analýza*

ČSN EN ISO 14042 *Environmentální management – Posuzování životního cyklu - Hodnocení dopadu*

ČSN EN ISO 14043 *Environmentální management – Posuzování životního cyklu- Interpretace životního cyklu*

ČSN ISO/TS 14047 *Environmentální management – Posuzování životního cyklu- Příklady aplikace ISO 14042*

ČSN P ISO TS 14048 *Environmentální management – Posuzování životního cyklu- Formát dokumentace údajů*

ČSN ISO/TR 14049 *Environmentální management – Posuzování životního cyklu- Příklady aplikace ISO 14041 pro stanovení cíle a rozsahu inventarizační analýzy*

Remtová, K.: *Posuzování životního cyklu – Metoda LCA, MŽP, Praha 2003 ISBN 80-7212-232-0*

Curran, M.A.: *Environmental Life-Cycle Assessment, McGraw-Hill 1996, ISBN 0-07-015063-X*

Program environmentálního značení typu I (ekolabeling)

(*Type I environmental labelling programme*)

Definice z normy ČSN ISO 14024 :

"dobrovolný program třetí strany, založený na základě uplatnění více kritérií, který uděluje licence opravňující k používání environmentálních značek na výrobcích, které ukazují, v rámci určité výrobní kategorie, na celkovou největší vhodnost výrobku z environmentálního hlediska s ohledem na jeho životní cyklus".

Účel: prostřednictvím sdělování informací o výrobku či službě povzbudit poptávku tak, aby vznikl trh s ekologicky šetrnými výrobky, který bude zpětně nutit výrobce k dalším inovacím.

Model: působí na rovinu výrobku a na zájmové skupiny: výrobce, a přes spotřebitele a zákazníky na veřejnost. Pozor – nepůsobí na trh, musí vytvářet speciální trh, přes který pak působí na jmenované zájmové skupiny. Teprve vytvořený speciální trh může začít ovlivňovat veřejnost a lákat nové výrobce.

Poznámka: vliv na výrobky je omezen jen na ty, pro které existuje anebo je možné stanovit výrobní kategorii.

Strategie: 3

Rozsah použití: omezeno vytvořením programu třetí strany a výrobními kategoriemi

Informační zdroje:

ČSN ISO 14024 *Environmentální značky a prohlášení-Environmentální značení typu I- Zásady a postupy*

S

Systém environmentálního managementu

(environmental management system)

nebo také „environmentální manažerský systém, zkratka EMS“, je v podstatě systém řízení ochrany životního prostředí, který si příslušná organizace jakékoliv velikosti, zaměření i charakteru vlastnictví, sama vytvoří, udržuje a zlepšuje. Jestliže organizace chce získat potvrzení o zavedení systému, musí se podrobit auditu EMS (viz), který provádí třetí nezávislá strana, mající pro tuto činnost akreditaci. Pro vytvoření systému existují dvě základní možnosti (dva návody):

- 1) Směrnice EU, (pro vytvořený systém se často používá zkratka EMAS (viz))
- 2) mezinárodní řada norem ISO 14000, v nichž vlastní popis tvorby systému je obsažen v normě ISO 14001 (pro vytvořený systém se na označení rozdíl od EMAS používá zkratka EMS)

Zařazení a definice: Z hlediska environmentální politiky patří systém environmentálního managementu mezi dobrovolné kooperační nástroje. Podnik k jeho tvorbě není nucen žádným zákonem, pouze norma z požadavků normy ISO 14001 vyplývá, že podnik se zavedeným EMS by ve svých zakázkách měl na trhu upřednostňovat opět podniky se zavedeným EMS, čímž vzniká jistý tlak, který se zvyšuje s nárůstem podniků se zavedeným EMS. Zavedení EMS může také na druhé straně podpořit státní správa nejrůznějšími způsoby, např. dotacemi. Tyto podpory by však měly přestat, jakmile se na trhu projeví tlaky od odběratelů..

Oficiální definice EMS podle normy ČSN EN ISO 14001 zní:

„systém environmentálního managementu je ta součást celkového systému managementu, která zahrnuje organizační strukturu, plánovací činnosti, odpovědnosti, praktiky, postupy, procesy a zdroje k vyvíjení, zavádění, dosahování, přezkoumávání a udržování environmentální politiky.“

Účel: začlenění systému řízení ochrany životního prostředí do stávajícího systému řízení za účelem dosažení neustálého zlepšování, tj. snižování negativních vlivů na životní prostředí

Model: rovina řízení, rovina výroby

Strategie: 1 (lze využít i jako podporu 2-4)

Informační zdroje:

ČSN EN ISO 14001 *Systémy environmentálního managementu. Specifikace s návodem pro použití*

Internet: www.remas.info – studie Velké Británie o efektivnosti EMS

T

Totální řízení kvality

(Total quality management - TQM)

Zařazení a definice: nejkompexnější a neúčinnější systém řízení definovaný jako „systematické činnosti provozování celých jednotek společnosti hospodárně a efektivně aby dodávaly zboží a služby v kvalitě uspokojující zákazníka ve správném čase a za správnou cenu a tak přispívaly k dosažení účelu podnikání“. TQM znamená systém, zahrnující všechny osoby ve všech odděleních a na všech úrovních podnikové hierarchie, dále metodu založenou na kroužcích kvality a praktikovaném konceptu učící se organizace a účel neustálého zlepšování kvality, snižování nákladů, uskutečňování dodávek, bezpečnosti provozu, zvyšování morálky a zlepšování ochrany životního prostředí (QCDSME).

Účel: je obsažen v definici, systém významně přispívá ke konceptu udržitelné výroby tím, že neustálé zlepšování prostupuje celou organizací a vede k uspokojení potřeb zákazníka s minimem spotřeby zdrojů a tedy minimem dopadů do životního prostředí.

Model: vliv na všechny roviny včetně nutnosti redefinovat hodnoty firmy

Strategie: 3, 4 se silným akcentem na strategii 4

Rozsah použití: neomezen, nelze však zavést pouze formálně – nefunguje. Tam, kde je zaveden, lze bez velkých problémů certifikovat řízení podle různých systémů

Informační zdroje:

Kavan M.: *Výrobní a provozní management*, Grada Publishing, s.r.o., 2002 Praha, ISBN 80-247-0199-5

Slack, N., Chambers, S., Harland, Ch., Harrison, A., Johnston, R.: *Operations Management*, Pearson Education Limited, Harlow, UK, Second Edition 1998, ISBN 0 273 62688 4

Typ II environmentálního značení

(type II environmental labelling)

viz environmentální tvrzení

V

Veřejné zakázky

(public procurement)

Zařazení a definice: úplatné smlouvy uzavřené mezi zadavatelem a uchazečem na dodání zboží, provedení práce nebo poskytování služeb. Při zadávání veřejných zakázek musí být stanovena výběrová kritéria a technické požadavky, jimž má zakázka vyhovět. Pravidla o zadávání veřejných zakázek jsou v každém státě určena příslušným právním předpisem. V České republice to je zákon č.229/1996 Sb., o zadávání veřejných zakázek ve znění pozdějších předpisů. Vytváří rámcové podmínky.

Účel: zajištění optimálního a spravedlivého výběru z více uchazečů

Model: rovina výrobku

Strategie: 1-3

Informační zdroje.

Zákon č.40/2004 Sb., o veřejných zakázkách

Vlastní environmentální tvrzení

(environmental declaration)

viz environmentální tvrzení

Z

Zálohové systémy

(deposit refundation systems)

Zařazení a definice : tržně orientovaný nástroj využívající hmotné zainteresovanosti kupujícího. Předmětem trhu zálohovaných systémů jsou výrobky, kde je z hlediska životního prostředí třeba, aby je kupující vrátil.

Většinou se jedná se o obaly, které lze použít několikanásobně anebo výrobky, jež je zapotřebí zneškodnit určitým způsobem (např. zářivky, baterie, akumulátory, pneumatiky). K navrácení výrobku je spotřebitel nucen tím, že při nákupu zaplatí určitou zálohu, kterou po přinesení výrobku obdrží zpět.

Účel: přimět kupujícího k vrácení zálohovaného obalu a snížit tak množství obalových odpadů jejich vícenásobným používáním a tím ušetřit přírodní zdroje a energii

Model: zájmové skupiny, spotřebitelé, zákazníci, obchodníci, výrobci, veřejnost

Strategie: 1- 4 podle kritérií

Rozsah použití: omezený na zákonem stanovené druhy obalů

Informační zdroje.

Štěpánek, Z., Jílková J.: Malý výkladový slovník z oblasti ekonomiky životního prostředí, MŽP Praha 1998

Zelená veřejná zakázka (ozelenění veřejných zakázek)

(green public procurement)

Zařazení a definice: regulační nástroj založených na veřejných zakázkách (viz), kde jsou do požadovaných kritérií zařazena i kritéria vztahující se ke splnění určitých environmentálních požadavků, ať už v rámci technických požadavků nebo v rámci výběrových kritérií. Vzhledem k tomu, že nákupy v rámci veřejných zakázek tvoří cca 14 % HDP Evropské unie, považuje Evropská unie zavedení zelených veřejných zakázek za velmi významné z hlediska ochrany životního prostředí.

Účel: snížit negativní dopady na životní prostředí preferováním zboží a služeb s nižšími negativními vlivy

Model: rovina výrobku

Strategie: 1 - 4 podle kritérií

Informační zdroje:

ICLEI: The World buys Green – International Survey on National Green Procurement Practices, Germany 2001

Zelené nakupování

(*green purchasing*)

Zařazení a definice: regulační dobrovolný nástroj založený na přednostním nákupu výrobků nebo služeb s nižšími negativními vlivy na životní prostředí.

Účel: význam zeleného nakupování spočívá především v tom, že na trhu vytváří zelenou poptávku a tím podporuje zelenou nabídku čili vytvoření trhu s výrobky, jež mají nižší negativní dopad na životní prostředí.

Model: vliv na zájmové skupiny: kupující, spotřebitele, zákazníky, veřejnost

Strategie: 1 - 3

Informační zdroje.

OECD: Greener Public Purchasing, Issues and Practical Solutions, year 2000,

ISBN 92-64-17688-8

Zelené zásobování

(*green procurement*)

Zařazení a definice: regulační dobrovolný nástroj využívající zásobování orgánů veřejné správy. Jde v podstatě o zelené nakupování (viz), ale vzhledem k jeho většímu měřítku, EU zjistila, že jde až o 15 % HDP, je mnohem účinnější.

Účel: preferovat výrobky a služby se sníženým negativním dopadem na životní prostředí při nákupu a tím podporovat i vznik zeleného trhu

Model: vliv na zájmové skupiny, kupující, zákazníky, spotřebitele

Strategie: 1 - 3

Informační zdroje.

OECD: Greener Public Purchasing, Issues and Practical Solutions, year 2000,

ISBN 92-64-17688-8